

„Mino Võromaa 38“ parõmba kirätüü

1.–3. klass

1. kotus

Pudrotego

Tegeläse: kaarahelbepakk, piimäpakk, sahvt, tsukru, suul, võiupakk, pudropott

Pudropott roni riolilt alla ja hüppäs pliidi pääle. Tä köhätäs hääle puhtas.

Pudropott: „Täämbä hummogus om kaarahelbepudõr! Kuustusõosa, tulkõ siiä!“

Kaarahelbepakk (*libises rioli päält pliidi kõrvalõ*): „Ma olõ platsin!“

Piimäpakk (*tulõ külmäkapist vällä ja tsihatas*): „Ma olõ kah olõman!“

Äkki nakas köögikapist rüükmist kostma.

Tsukru: „Täämbä teemi magusa pudro. Sa, suul, är sahmõrdagu nii pallo ja maka edesi.“

Suul (*kuralt*): „Ei, täämbä teemi sooladsõ pudro. Ku sa ei lõpõta är, sis ma viska su prügükasti.“

Sahvrist nakas kostma klirinät.

Sahvt: „Kas ma tulõ sahvrist välla vai ei tulõ?“

Suul: „Ei!“

Tsukru: „Jaa!“

Samal aol nakas külmäkapist kostma peenükene helü.

Võiupakk: „Kas täämbä pudro sisse võiusilm kah lätt?“

Suul: „Jah, lätt iks.“

Tsukru: „Ei.“

Sahvt: „Mitte midägi ei saa inämb aro. Kas ma tulõ sis välla vai ei tulõ?“

Võiupakk: „Ma kah inämb ei saa aro. Kas ma piä välla tulema vai ei piä?“

Tsukru: „Ega muud üle ei jää ku hääletä. Ma ütle: makus.“

Suul (*kuralt*): „Soolanõ.“

Sahvtipurk: „Makus.“

Võiupakk: „Soolanõ.“

Kaarahelbepakk: „Mul om tävveste ütskõik.“

Piimäpakk: „Kuulgõ, kas teemi täämbä pudro vai ei tii? Mul om joba ikäv.“

Pudropott (*kõmisõva helüga*): „Täämbä teemi magosa pudro, tuuperäst et täämbä om pühapäiv. Ja hummõn teemi jälki sooladsõ pudro. Ma ei taha inämb üttegi kobisõmist kuulda. Muido pann küdsäs täämba hoobis pannkuuke.“

Sahvtipurk ja tsukru naarva, selle et ku tetäs pannkuukõ, sis om naid mõlõmbit iks vajja. Suul ja võiu-pakk mossitasõ uma kotusõ pääl, a ei julgu midägi üteldä.

Maido Naudi

Osola Põhikuul, 3. klass

Oppaja Kristina Siska

2. kotus

Kuis mu vanaimä opsõ rattaga sõitma

Ku vanaimä oll ütsindä koton, võtsõ ta uma imä-esä ratta ja pruuvsõ tollõga sõita. Edimäne kõrd lõppi sõit suurõn kivve ja nõgõssidõ unikun. Vanaimä iksõ kõvastõ, a es julgu tollõ sõidu kotsilõ kellelegi midägi üteldä. Käkse uma katskisõ põlvõ är ja elo läts edesi.

Tõnõ kõrd, kui vanaimäl oll sõit juba selgemb, läts ta külätii pääle harotama.

A võta näpost, juhtusi viil hullõmp lugu. Tä kihot liivatsõ tii pääl rattaga mäest alla. Viimätsel hetkel näkse tä, et karjamaalt tulõva lehma tii pääle. Rattal oli kõva huug seen ning kinni pitä es ole inämb võimalik. Nii kihot vanaimä otsa ütele vaskalõ. Mõlõmba sattõva uppi. Vanaimä, suurõlõ hirmulõ kaemalda, hüpäs ratta sälgä ja kihot üles mäkke. Esi mõtõl, et sõitsõ vaska surnus.

Mäe otsan jäi vanaimä saisma ja võtsõ kogo julgusõ kokku ni kai, mis vaskast saanu om. Et kas lamas ku koolnu maan? Aga ka vask oll edimädsest hiitumisest üle saanu, hindäle jala ala võtnu ja juuskma pannu. Vanaimäl oli väega hää miil, et vask om elo ja tervüse man.

Vanõmbidõlõ es saa tä noist sõitmiisist joht midägi kõnõlda. Kõgõga pidi esi toimõ tulõma, muido ei olõs inämb rattaga sõita lubatu.

Mu vanaesä sõprus tsirguga

Ütskõrd linnas mu vanaesä hoovi sõbralik varõssõpoig. Ta es pelgä latsi. Poiskõsõ naksi tedä süütmä. Tsirgukõnõ harinõsi latsiga är ja jäi sinnä huuvi elämä. Tälle panti nimes Jaak.

Jaak oll väega sõbralik tsirk. Ta opsõ selges käe päält süümise ja saatsõ poiskõisi egä hummok kuuli ja tagasi. Mu vanaesä oll Jaaguga kõgõ suurõmb sõbõr.

Üts kevädpäiv juhtusi sääne lugu. Vanaesä näkse, et Jaak istus aiateiba otsan. Tä tekse klassiruumi aknõ vallalõ ja Jaak linnas klassi sisse. Õkva kõlasi ka tunnialostuskell ja oppaja tull klassi. Tsirk linnas suurõst hirmust müüdä klassi ringi. Oppaja küsse, kiä tuu tsirgu klassi lasksõ. Kõik latsõ näütsivä näpoga mu vanaesä poolõ. Täl kästi Jaak vällä tagasi aia, a tsirgukõnõ nakas pelgäma ja linnas ussõst vällä jalotussaali. Oll lõpmaldaa pallo larmi ja esiki direktri tull kaema, miä koolimajan vallalõ om.

Jaagu peräst jäi tegemäldä üts tähtsä kontrolltüü. Mu vanaesä sai päevikuhe märküse ja timä vanõmba kutsuti kah kuuli.

Pääle seod luku es näe kiäki Jaaku mitu nädälit. Kõik latsõ olli lõpmalda kurva. A üts hummok, ku mu vanaesä nakas jälki kuuli minemä, näkse tä, et Jaak istus kuuri katussõ pääl ja täl om midägi läükvät noka vaihel.

Tä sirot käe vällä, et Jaak saas timä mano tulla, no Jaak es tulõ. Pandsõ hoobis tuu asjandusõ katussõ räästähe ja linnas minemä. Seokõrd igävedses.

Vanaesä läts kaema, mis asjandus sääl räästä all om. Sääl oll tsillukõnõ neläkandilinõ kell. Tuu kell om vanaesäl täämbädseni alalõ.

Brayan Uibo

Põlva Kooli Tilsu maja, 3. klass

Oppaja Eve Hütt

3. kotus

Ku mu vanaimä lats oll

Mul om vanaimä Pilvi. Ku tä lats oll, tekk tä umajago krutskit. Kõrd juhtu sääne lugu. Mu vanaimä elli latsõn Tarton. Ku tä oll säidse aastakka vana, sai tä teedä, et timä vanaimäl, kiä eläs Suurõmötsan, om pinikutsik.

Pilvi plaansõ sõita Tartost uma vanaimä Armanda mano Suurõmötsa, et kutsikat nätä. A ütsindä oll hirmsa minnä ja tä otsust kutsu üten naabritütrigu, kiä oll timäga sama vana. Latsõ lätsi Tarto bussijaama ja et Pilvil es tulõ nimi Suurõmötsa miilde, ostsõ nä piledi Rāpinäle.

Nakas pääle vahva bussisõit. Suurõmötsan küssevä tütrigu piätüst, et maaha minnä, a bussijuht es lupa näid bussist vällä. Selle et nä olli väiku ja pilet oll ostõt Rāpinäle. Nii sõitsõ

nä sõbrannaga edesi. Räpinäl võtt üts võõras tädi nä hindä mano ja kõlist miilitsähe. Miilits kõlist tütrigu vanõmbilõ ja vei nä kodo tagasi.

Naabritütrik sai kodo jõudõn kallistuisi ja suudluisi. Vanaimä Pilvi sai kere pääle, selle et oll jälki pahandust tennü.

Richard Puksa

Põlva Kuul, 3. klass

Oppaja Merili Ermel

Eripreemiä:

Millest kõnõlõs siil?

Sii-sii-sii, olõ siilikõnõ,

olõ kuku siilikeräkene.

Ma elä mõtsa seen,

a vaihõl aia seen.

Tsäbi kipõstõ üle tii,

sõs rõõmsa om mu miil.

Söögis omma putuka,

ussi, hiire ja mutuka.

Piima är sa mullõ pakku,

õnnõ vett ma veidü laku.

Ku ma väega pelgä,

sõs jala kõtu alla tõmba.

Olõ üts väiku okaskerä,

talvõl maka ku kahrukõnõ.

Keväjä, ku muro tärküs,

sõs ma unõst üles ärkä.

Sander Sõnna

Osola Põhikuul, 3. klass

Oppaja Kristina Siska

Kass, kiä hinnäst lindoravas pidä

Katõkõnõ (tõtõstõ sündünü)

Imä: „Kae, Pondsik om katussõ pääl!“

Ma: „Ah, kos kotsil? Aa, sääl. Kas tä iks alla saa?“

Imä: „Saa külh. Küll tä saa.“

Ma: „A tä ving sääl jo?“

Imä: „Pondsik, kiss-kiss, tulõ alla!“

Ma: „Toomi redeli!“

Imä: „Hää mõtõ, kass tõtõstõ ving.“

Ma: „Nii, retel om kohal.“

Imä: „Pondsik, tulõ alla!“

Ma: „Kiss-kiss-kiss, tulõ alla!“

Pondsik hüppäs autokuuri katussõ päält esi alla.

Ma ja imä: „Appi!“

Ma: „Pondsik, sa olõt tävveste hull!“

Imä: „Pondsik om nigu lindorrav. Tä ei pelgä korgust egä midägi.“

Marleen Käär

Osola Põhikuul, 3. klass

Oppaja Kristina Siska

Mo armsa kodo

Mi pere väega suur,

latsi kasus mi man kuus.

Viil om ima ja ka esä,

maja tekk kõrd vanaesä.

Kodo om meil mõtsa seen,
mõtsan kävvü hää om miil.
Põllu päält saa mustikit,
tõsõst põllust kardokit.

Egä puulpäiv sannan käümi,
sannan hää om võtta leili.
Maal om elo väega hää,
terve luudus om mu käen.

Eläjit tan näge armsit,
süüki ei piä ostma karbin.
Kõkkõ saami esi luvva,
liinähelü siin ei kuulda.

Eks siin olõ vaihõl rassõ,
sakõst puu sa tarrõ tassi.
A tuud rahu, vaikust sa
löödä muialt iks ei saa.

Ingever Kolsar
Põlva Kuul, 3. klass
Oppaja Merili Ermel

Ma ja võro kiil

Mu nimi om Triini. Olõ peri Põlva kihlkunnast. Mi kandin kõnõlõsõ kõik vanõmba inemise murden. Ma tiä võro kiilt küll teno umalõ hääle vanaimäle Tiiulõ. Olõmi käünü vanaimäga üten folkloorirühmän Käokiräs. Sääl olõmi opnu mitmit võrokiilsit laulukõisi. Käokiräsen opitu laulõga olõmi käünü mardi- ja kadrisanti juuskman, kos meid om alati häste vasta võetu. Ka mu väiko veli ja väiko sõsar omma Käokiräsen laulnu.

Mineva aasta kutsuti meid kõiki näütlemä ja laulma suurõlõ kontsõrtetendüsele Uma Pido, mis võeti ka filmi pääle ja midä om joba televisioonin näüdatü. Umbõ kihvt oll! Mul om hää miil, et ma mõista võro kiilt.

Triini Ojasaar

Põlva Kuul, 3. klass

Oppaja Merili Ermel

Kats kikast

Ütskõrd eläsivä kats kikast ja naksiva vaidlõma, kumb om kõvõmb kirgjä. Linnäsivä kikka aia otsa ja naksiva kirgmä.

Perremiis tull tarõ ussõ pääle, võtsõ luvva ja virot vasta aida. Kikka lindsiva maaha ja pagõsiva kannu mano. No lubasiva vahtsõst võistõlda, ku perremiist koton ei olõ.

Aleksander Klade

Põlva Kuul, 3. klass

Oppaja Merili Ermel

Repän, kana ja pini

Üts päiv käve repän kana mano. Rebäne üteli: „Tere, kas sa tahat tulla mullõ küllä?“ Repän es saa kanna kõrraga är süvvä, selle et tä peläs perremiist.

Kana üteli küllä minekist är. Tuupääle üteli repän: „Är murõhta, ma ei plaani sinno süvvä. Mul om pido ja ma taha, et sa tulõs pidolõ.“ Kana mõtõl paar sekondit ja üteli sis rõõmsahe: „Jah, ma tulõ kimmäle!“

Ku kana pidolõ minemä nakas, tull tä mano pini ja küsse: „Kohe sa läät?“ Kana oll veidükese imehtünü, et pini es tiä rebäse pidost midägi, a tä vastas: „Rebäse pido pääle.“

Ku kana oll joba rebäse mano jõudnu, näkk tä, et sääli olõki-õs pito. Repän tull timä mano ja üteli: „Sinost saa mu õdagusüük.“ Ku repän nakas kanna kinni püüdmä, kuuld tä väläst haukmist. Repän juussõ är, selle et pini oll kanalõ perrä tulnu.

Nüüd lätsi pini ja kana rõõmsahe kodo ja teivä sääli uma pido.

Kheira Lusti

Põlva Kuul, 3. klass

Oppaja Merili Ermel

Ku mul olnu supõrpavvõr

Ku kõigil inemiisil maailman olnu tuu supõrpavvõr, midä nä tahtnu, sõs es valitsõnu koskil kõrd vai säädüs, a supõrvõimõst unista õks või.

Ma taha mõista inemiisi mõttit lukõ, selle et nii saanu ma pallo rõõmu tetä ja varguisi är hoita.

Ku ma suurõmbas saa, võinu ma presidendis kandidiiri ja kõigilõ häid säädüisi tetä.

Supõrkiirus olnu kah umbõ kinä, selle et sõs saanu ma hummogist pallo kavvõmb maada ni mul es olnu kunagi kipõ. Sõs ma käünü kipõstõ suurõ Hiina müürü mõlõmbahn otsahn är ni haardnu Olerexist viineripiiragu ja kakao. Tuud kõkkõ saanu ma tetä massulda, selle et ma olnu supõrkipõ.

Ku ma olnu supõrtark, sõs ma kandidiirnu presidendis ja tennü hää säädüse, miä kõigilõ pasva, tõesõst külest es lasknu midägi kurja tetä. Ma käünü niimuudu riigist riiki ja kõnõlnu egä riigipääga säädüisist ja luudusõ hoitmisõst. Niimuudu saanu ma maailma parõmbas muuta.

No piät ma eesti keele tunni minemä, a paar supõrkangõlast võinu egän riigin õks olla.

Kustav Simson

Rõugõ Põhikooli Haani maja, 3. klass

Oppaja Aire Kokk

Ku mu vanaimä väiku oll

Ku vanaimä viil lats oll, sõs olli timäl kah umah tüü ja kohustusõ. Üts kohustus oll sääne, et tä pidi karjan käümä. Tuu es miildü tälle tuuperäst , et sõs pidi väega varra üles heränemä.

Suurõmba tüü olli viil tsikulõ peedilehti korjamine, kitskmine ja hainategemine.

A oll ka meeleperäliidsi tegemiisi, ja vaihepääl tetti nalja ja lolluisi. Väega miildü tütärlatsilõ puuti mängi – rahas olli kas tsireli- vai kõelehe. Pallo sai mängitü karjalaudan tüütämise mängu. Kuusõkuku olli mängolt lehmä ja pedäjäkuku lamba. Vanaimäl om siiäni meelen, kuis tä korgõ toomõpuu otsast alla sattõ, ja õkva suurtõ nõgõssõpuhma.

Vanaimä üteli mullõ, et latsõpõlvõst sai üten võetus kõrralik tüütegemise mõistmine ja austus vanõmbidõ inemiisi vasta.

Marjete Schmitt

Rõugõ Põhikooli Mõnistõ maja, 2. klass

Oppaja Asta Pazuhanitš

Mu lemmikotus Võromaal

Mu lemmikotus Võromaal om mu tädi Pille-Riini kodo Mõnistõn. Tädi om mu imä noorõmb sõsar. Tä kasvatas sääli hobõsit, pinne ja kassõ. Parhilla om täl ütesä hobõst, kats pinni ja kolm kassi.

Mullõ miildüs Pille-Riini man, selle et sääli om nii pallo luudust. Ku ussõst vällä tulõt, sis olõ-i lähkün kellegi tõsõ majja. Üle hoovi om külh tall, mink tõõsõl korrusõl omma tarõ küläliisile ja all saa kävvü mõsul, sääli om sann. Talvõl käävä sääli ka kassi mängmän ja hiirt kantslõman.

Maja ümbre om päält kodoeläjide ka metsik luudus: tiigin kruuksva konna ja nätä või jänest, kitsõ, rebäst, kähri, toonõkurgõ ja tõisi eläjiti-tsirke. Tansaman mäe takan juusk jõgi ja hobõsidõ kopliti kasusõ orkidii.

Mullõ väega miildüs, et mu tädi eläs Mõnistõn, selle et sääli om nii illos.

Grete Valdvee

Nõo Põhikuul, 3. klass

Oppaja Helju Sarapuu

4.–6. klass

1. kotus

Mu lemmikotus Võromaal – Kütioro kand

Võromaa om väega illos kotus, kos ellä. Mu lemmikotus om üts kand Kütioru oro veeren. Ma ei tiia, kuna tuu kand sinnä sündü, a sääli tä om. Kand om nakanu joba tassakõistõ mädänemä, a kannatas iks mu rassõhust. Kannu pääl kasus sammõl, a küle pääl kasusõ seene.

Sääl kannu otsan om väega hää istu ja illos ümbre kaia, esiäranis suvõl. Kannu otsan istõn om hää mõtõlda, a hää om ka kannu kõrval pikuta vai muido molota.

Sügüse om hää kaia, kuis puiõ otsast satasõ lehe. Näid om haljit, verevit, kuldkõllatsit ja ruugit. Mullõ miildüs lehti seen sahista. Mul om hää miil, ku saa olla egäpäävõtsest elost kavvõn ja vaiksõmbas jäävä luudusõ helüsit kullõlda.

Talvõl om kõik kistumalda valgõ: maa, puu, kivi ja eski kand. Kütioro nõlva pääl silmä pallo lumõlavvatajit ja suusatajit. Eläjit olõ-i nätä, selle et nä pelgäse kõvvu helüsit. Noil päivil, ku mägi olõ-i vallalõ, tulõva eläjä kah kaema.

Inemine om laisk elläi. Tä ei suta mäest üles minnä, et saia alla laskõ. Tedä tõmmatas trossiga mäest üles. Alla tuld as inämbüste lumõlavvaga. A mille ei, ka uma tagumidsõ poolõ pääl. Eläjä, kiä talveunõh omma, ei tiä lumõlavvatajist midägi.

Keväja, ku lumi sulama nakas, juusk mäest alla pallo ujakõisi. Kand püsüs iks, selle et timä jaos olõ-i midägi vahtsõt. Ma istu kännu otsah ja kae, kuis keväjäst saa suvi, suvõst süküs, sügüsest talv, talvõst kevväi ja perakõrd jälki suvi. Tiä-i, kas tõisil inemiisil kah sääne uma kotus om?

Villem Sikk

Vahtsõliina Gümnaasium, 6. klass

Oppaja Külli Lendsaar

2.–4. kotus

Kiä ma olõ?

Ma hiili ja passi, ma liigu tassakõistõ. Kiäki ei kuulõ mu astmist. Minno pelgäse hiirõ ja tsirgu lindasõ är, ku minno nägevä.

Ku ma hiire kätte saa, lää ma aknõ taadõ, et pernaanõ kah näessi, ku hää jahimiis ma olõ.

Üüse hiili ma sängü mano, kos pernaanõ makas, roni sängü ja nakka pernaist herätämä, lüü tälle kergele kápäga. Küll saa nalla, ku tä hiitüs.

Ma olõ mustõmb ku üü, mul om kats helkvät silmä. Ma olõ ku vari...

Ma olõ kass, must kass.

Ebe Vodi

Rõugõ Põhikooli Haani maja, 5. klass

Oppaja Kersti Leit

2.–4. kotus

Võromaa vägimiis

Siin Võromaal elli ütskõrd vägimiis Juss. Juss tahtsõ kohegi korgõ mäe otsa hindäle tarrõ ehitä, tuuperäst et tälle miildüvä mäe. Juss naas hääd korgõt mäke otsma, a es lövvä. Sis märgot Juss, et kand esi üte kõrraligu korgõ mäe kokko.

Mõtõldu-tettü. Juss läts Tal'na poolõ, lapju ja suur käro üten. Tä tahtsõ edimält üte kärotävvē mulda Kesk-Eestist kaiba. Tuust kotusõst, kost Juss edimädse kuurma võtt, löüti peräst Võrtsjärv. Mulda oll, a kohe tuu mägi tetä.

Juss mõtõl ja motol, ja mõtõl vällä, et tege mäe Haanilõ. Parhilla oll joba puul mäke kuun. No tull mõtõlda, kost viil mulda saasi. Juss läts Rõugõhe ja kaibsõ säält. Tä es taha sinnä suurt mulku tetä ja kaibsõ õnnõ puul kärotäüt. Sõs tull tä uma käroga Võrro ja kaib säält kah ja käro sai täüs.

Säält, kost Juss inne kaibsõ, om parhilla Rõugõ Suurjärv, kotusõn, kost Juss tõist kõrd kaibsõ, om Tamula järv. Juss vidäsigi mulla Haanilõ. Mägi sai suur ja korgõ. Õkva linnas üts tsirk üle mäe ja muna sattõ maaha. Juss pandsõ mäele nimes Munamägi.

Sis oll Juss nii väsünü, et magari kõrraga viis kuud jutti. A mäele oll vaia puid istuta, et maa vihmaga är ei joosõsi. Juss läts Võrolõ, võtt säält kõrraga kümme tosinat pedäjät juuriga vällä ja vei nuu Munamäele. Tä istut kõik puu katõ pääväga maaha. Sis paistu tälle, et puid om iks veidü. Tä tõi Rõugõst kuusi mano – mitukümmend tosinat tükkü – ning istut nuu poolõtõõsõ pääväga maaha. Paistu, et Munamäel om nüüt puid küländ.

A Jussil jäl hädä: mändsele kottalõ ehitä hindäle maja, kas mäe pääle vai mäe sisse. Tä mõtõl ja mõtõl õks mäe otsa maja ehitä. Säält om kaugõmbalõ nätä. Vahtsõliinast tõi Juss sada pikkä kuust, liimeistri ja kirvõ. Tä laasõ ja tahusi ja üte nädäli peräst olliki palgi ette valmistõdu. Juss oll jäl väega väsünü, tä magari kõrraga nädäli. Sis läts Juss jahilõ.

Tä lask maaha kümme mõtsatsika, viistõist põtra, katstõist hirve ja viistõist kitsõ. Tä vei tapõdu eläjä Munamäele, küdsäsi nuu kõik är ja sei ja jõi. Kõtt täüs ja miil hää – mis nii vika maia ehitä! Nakaski miis maia ehitämä. Elämine sai suur ja illos. Vii tõi tä umakaivõtust Rõugõ Suurjärvest. Jõi ja sei ja elli Juss säält Munamäel väegagi häste ja ku olõ-i viil är koolnu, sis eläs täämbädse pääväni. Õnnõ kuusõ nakasõ är kuioma.

Joel Kendra

Vahtsõliina Gümnaasium, 6. klass

Oppaja Külli Lendsaar

2.–4. kotus

Määnest väke (*supervõimõ*) ma hindäle himosta?

Egälütel om mõni unistus. Midä ma sis tahas? Võinu pallo suuvi, a ku mõni vällä valida, sis võtas säändse supõrvõimõ, et mõistassi kõnõlda kõiki maailma kiili. Ilma et opma piässi. Kujutagõ ette, et sis võissi minnä ütskõik kohe maailma otsa opma vai tüüle ja õkva saanu tõisi inemiisi ütleמייסist arvo. Õkva olõssi tark. Olõssi jo hää? Midä ti arvati? Periselt võinu mul olla viil üts supõrvõimõ. Tuu võisi olla lindaminõ. Ma tahas linnada tuuperäst, et sis saassi rutõmbalõ egäle poolõ. Saassi väega ruttu ütest maailma otsast tõistõ. Ei olõs sõs mullõ vajja ei linnumasinit ega rongõ ega autosit. Jääsi pallu aigu üle ja rahha hoitnu kah kokko – pilediraha jäänü jo alalõ.

Ja ku hää olõs hummogu linnatõn kuuli minnä. Saassi kavvõmb maka, välän võtas tsirgõlõ handa ja lindasi kooli poolõ. Olõs jo vahva, ku hummogu lindas kooli poolõ parv latsi? Hää ja illus kaia kah.

German Kõrran

Võro Kreutzwaldi Kuul, 6. klass

Oppaja Tiia Allas

Eripreemiä:

Ilo ilma unõlda öien

Seo lugu nakkas pääle mu ilma ulnõlda öiega. Olõ joba mitu kuud unõhädäga vaivõlnu, kooni täämbädseni.

Ilda üüse es olõ mul und, mõtli, et lää käu üte tsõõri välän. Panni hinnäst rõivilõ ja lätsi liina. Sää oll rahulik ja taivan helkse tähe. Kõndsõ läbi mõnõ uulitsa ja sis lätsi mängoplatsi pääle. Astsõ jalguga kiigõ pääle ja sai hää huu sisse. Tuu oll nii lõbus, kooni ma maaha sattõ.

Päävä aigu ma es saa kiikma minnä, selle et mängoplatsi pääl oll ülearvo pallo latsi. Nä laskõ liumäel liugu ja keeroti püürdhällõ pääl. Äkki tull mu mano tütärlats, kiä küsse mu käest, kas ma ei saa kah magada. Ütli tälle jah, ei saa. Kõnõlimi veidükese – tä paistu peris kinä. Õkva sis, ku ma naksi kodo minemä, küsse tä, kas ma tahas timä mano minnä. Ma es olõ tuu vasta

ja kõndsõ täl hannan, nikani ku jõudsõmi uhkõlõ kortinmajja. Lätsimi sisse ja mängsemi veidükese videomänge, kooni ma magama jäi.

Ku ma üles heräsi, olli mu kaal ja tütrigu suu verine. Tä oll minno purõnu, ku ma magasi. Saistasi pistü ja küsse, mis kurat tan sünnüs. Miä minno hirmsahe hiidüt, oll tuu, et tütrik oll vampiir ja nüüt olli ma kah. Tä muias ja üteli, et nüüt olõ-i inämb tagasitiid.

Äkki tundsõ kihvti hindä kaalan. Järgmäne asi, midä ma mäletä, oll tuu, et ma saisõ, pää alaspiten, laen. Päält tuud oll vahtsõnõ *blackout*. Sis löüdsen hinnäst jäl mängoplatsi päält. Ma kumpsõ kaala ja hambit, kooni sai arvo, et kõik seo es olõki uni, a om peris elo. Nuka takast tull vällä tuu tütarlats ja küsse, kuis ma hinnäst tunnõ. Ma olli üllätünü, a hää miil oll kah. Tütrik näüdas mullõ, kuis linnada. Tuu jaos vei tä minno suurõ ehitüse otsa ja tõugas alla. Hindäleki üllätüses olli ma elon ja hõljosi. Ku maa pääle jõudsõ, oll tunnõ, et ma olõki-i pahanõ egä pelgä inämb.

Päält tuud tulõ ma päält egä koolipäivä üüse liina pääle. Et hinnäst vabalt tunda.

Alexandra Räst

Võro Kreutzwaldi Kuul, 6. klass

Oppaja Tiia Allas

Mäki varjon

Lõuna-Eesti luudus,
mu kõgõ parõmb rahunemismuud.

Mäki varjon kasvi
sjoo imelidse maastigu vaihõl,
kos tuul ja aig om üts.
Siiä jääse mälehtüse,
miä eläse iks mäki varjon.

Maiken Ristisaar

Võro Kreutzwaldi Kuul, 6. klass

Oppaja Tiia Allas

Määnest väke ma hindäle himosta

Muinasjuttõn ja filmen löüdus pallo supõrvõimit. Üts tegeläne om väega tukõv, tõnõ sutt hinnäst nähtämädus tetä. Ma esi tahassi aon rändämän kävvü. Lähessi minevikku ja ka tulõvikku kaema.

Minevikun lähessi tagasi aigu, kui mu vanõmba olliva viil latsõ. Tahassi näta, määndse nä olliva ja millega nä mängsevä. Tulõvigu kaemisõs tahassi rännädä 100 aastat edesi, et nätä, kas taa tehisintellekt valitses mi maailma. Uurissi ka sotsiaalmeediä kotsilõ ja kaessi, määne tuu ilm om.

Seo supervõimõ olõssi õnnõ ütekõrdnõ ja ei teesi kinkalõgi halva.

Oliver Needo

Võro Kreutzwaldi Kuul, 6. klass

Oppaja Tiia Allas

Võrol võinu olla egävene suvi

Võrol mäki varjon juusk ojakõnõ.

Puu sahistasõ tuulõ käen.

Järvel, miä udun, ulpva luiga.

Kas taa omgi süküs, midä ma uutsõ?

Kõik muanõ, vihma satas, udu.

Lund ei olõ, päivä ei olõ,

midägi ei olõ.

Lumi, pallõ, tulõ,

tuult kõvva ei ooda.

Suvi, pallõ, olõ siin kõik aig.

Laurabel Ramp

Võro Kreutzwaldi Kuul, 6. klass

Oppaja Tiia Allas

Mu kodo

Paksu mõtsa, korgõ mäe,
taivast selget tihti näe.
Valgõ lumi, suusaraa
meelütäse siiä naa.

Tsirgulaul ja värski õhk
ni järve illo pakva.
Suu ja raba, matkaraa –
kõik sjoo omgi Haanimaa.

Annaliisa Nael

Rõugõ Põhikooli Haani maja, 4. klass

Oppaja Kersti Leit

Mr Ferdinand Kukk

Koroonaaigu, 2020. aastal, oli väga popp kannu pitä. Sõs alost ka mi pere kanakarja kasvatamist. Seo aoga om minust kah kasunu hää kannupernaanõ. Tiiä kõkkõ kannu haudmisõst, mõista tibukõisi süütä ja suuri kannu ja kikka iist huult kanda. Olõ näid esiki tohtõrdanu ja üte kana surmast päästnü. Timä nimi om Julgõ ja ta om täämpädseni väega tubli kanaprovva.

Aga mul om olnu ka kurbi päivi: olõ pidänü lepmä nii kanakõisi ku ka tsillukõisi tibukõisi lindamisõga pilvepiirilõ.

2023. aasta suvõl tahtsõ mu kanamammi Kolla jälleki haudma minnä. Otsõmi küllä piten braama tõugu kannu munnõ. Tuun asjan olõ ma proff: ku kana lätt haudma, tulõ katskümme üts päivä uuta ja sõs om vaia tibukõisilõ rahhu anda. Üts tibu ollgi mu hää sõbrakõnõ Fedinand. Tä om siiani väega rahulik, sõbralik ja hää süämega. Mitte konagi olõ-i kuri. Tä taht mullõ põlvi pääle tulla, pai saia ja peo päält tsauni.

Egä päiv hoolitsõs tä uma kanakarja iist. Kannu nime omma Julge, Jutu, Musta-Jutu, Nipsik, Liivi ja kolmiku Mustika, Apõlsiin ja Hõpõ.

Mul on väega vidänü, et olõ maalats. Mullõ miildüs kannu kasvata. Ferdinand om mu kanakarja avvulinõ juht.

Katarina Möttus

Rõugõ Põhikooli Mõnistõ maja, 5. klass

Oppaja Asta Pazuhanitš

Määnest väke ma hindäle himosta?

Ku ma saasi valli hindäle väke, sis olõs tuu nõidmisvõimõ. Ma tahassi avida hädäh olõjit inemiisi. Hinnäst kah ei unõtasi ärä: eläsi säänest ello, nigu ma taha.

Ma valmistasi nõiarohtõ ni proovisi edimält hindä pääl är, kas iks avidasõ. Rohto teesi ma hindä koratuisist ni kuivatõduisist vai nõiutuist kasvõst. Mul olõssi suurõ kasvotagavara, kõik kodo olõssi kasvõ täüs. Ma annasi rohtõ rahvalõ tasolda.

Mu aiah kasusi viil viläpuu ni marapuhma, põllu pääl aiavili hindäle süümises. Mu lemmiksalat om kurgi-tomadi-kapstasalat tsutsukõsõ sitronimahla ni maitsõainidõga. Mu mõtsikuh aiah ni tarõh kasusi kaktusõ, aaloe, kärbläsesüüjakasv, palmi ni muu lämmämaa kasvo, midä mul parhilla iso näta vai vaia om.

Ma olõssi muudnõ nõid. Üteh tarõh võisi mul olla kompuutri, pildikast, mis lätt mu helükäsü pääle esi käümä, ni telefon, miä lindas mulle esi peio, kui ma vilistä. Tõõsõh tarõh võisi mul ellä must kass, pini, papagoid, hamstri. Nõiaväega mõistnu ma eläjidega kõnõlda. Mul olõssi näilt õga päiv pallo küssü.

Ma olõssi hää nõid nigu Kunksmoor latsiraamatuh. Mul pühis luud esi prükü ni kodo kraamis hinnäst esi, ku ma patsi lüü. Ma nõiussi hindäle pallo rahha ni annassi haigõmajjulõ inemiisi tohtõrdamisõs, uma roho viil päälekauba.

Miina-Johanna Viskar

Setomaa Kooli Verska maja, 5. klass

Oppaja Tiina Purik

Ku mu vanaimä viil väiku oll

Oll illos päivlik suvõhummok. Sjoo päiv pidi olõma sugulaisi kokkotulõk vai lihtsalõ pido.

Aigsahe olli kohal kats vai kolm peret. Latsi oll väega pallo, joba mu vanaimä perren oll katõssa last. Kõik latsõ olliva välän mängmäh. Vanõmba olliva tarõn kõnõlõmah ja söömäh.

Midä latsõ iks suvõl muud tegevä, ku mürrase vai tsuklõsõ. A halv oll tuu, et mu vanaimä es mõista ujoda, a tõsõ kõik mõistsõva. Poiskõsõ arvassiva, et olõs hää ujoma minnä. Tuuga olti peri. Önnõ mu vanaimä peläs, selle et tä es olõ tuud kunagi tennü.

Kõik panniva tsuklõmisrõiva sälgä ja lätsivä. Mõnõ latsõ üteh mu vanaimäga lätsivä kuuri ala, et löüda midägi, minka lumbih mängi. Na löüdsevä puust laiva, mille pääle vanaimä häste mahtu. Nüüt lätsivä nä lumbi mano. Arvadi, et hää plaan om vanaimä laiva pääle panda. Vanaimä oll kah tuuga peri.

Edimält oll kõik väega hää. A sis arvssiva poiskõsõ, et olõs nalakas kaia, kuis vanaimä laiva päält lumpi satas. Ja tuu nä ka kõrraldiva. Vanaimä tundsõ, et om uppuman. Tä pruuvsõ külh ujjo, a es mõista. Sis näkk vanaimä joba viihainu ja kallu. Oll nii illos! A sis läts pilt peris mustas. Vanaimä näkk önnõ pümmet...

Üles heräsi vanaimä joba lumbi perve pääl. Tä jäi ello ja om eloh täämbädse pääväni.

Eliise Rüga

Vahtsõliina Gümnaasium, 6. klass

Oppaja Külli Lendsaar

7.–9. klass

1. kotus

Ööbikuoro mägi

Kõrd innevanastõ, ku Taivaesä viil usinalt ilma tekk ja kõik viil nii tõistmuudu oll ku parhilla, elli üts müräk. Timä muudu eläjit võisõ tuudaigu sakõstõ trehvädä korgidõ mäki vaihõl uitaman vai mäe muudu istman. Suurusõst huulmalda olli nä rahulidsõ, a ka laisa. Ku müräk hindäle pehme lumõ vai mõtsasambla pääl mõnusa kotusõ löüdse, sis pikut tä sääli liikmalda kas vai tuhat aastat, inne ku jäl heräsi. Makav müräk oll aga nigu tsillokõnõ mäesäländik, kiä kattõ luudusõ sisse nii, et inne es panõ tähelegi, ku maa jalgu all liikma nakas ja müräk vahtsõ kotusõ pääle läts.

Seo lugu omgi ütest noorõst müräkust, kiä põhapoolitsõlt mõnosa puhkusõpaiga otsmisõ pääl Võromaalõ trehväs. Peräkõrd oll tä jõudnu täämbädse ao Rõugõhe, kon tä hinnäst

pehmide mäki vaihõlõ säädse. A nuur huulmalda müräk es kae hindä ala ja sirot hinnäst puhkama õkva Tindi jõõ pääle. Sääl suiksõ tä sügävä unõ sisse ja kasusi aigupiten luudusõga ütte.

A kõigilõ tuu mägi es passi. Jõgi oll nii solvunu ku ka väsünü, et pidi nüüd pikä tsõõri ümbre mäe juuskma, et sama kotussõ pääle vällä saia. Sääne tiitsurkminõ pahand tedä kõvastõ. A ku pallo jõgi ka es mulista, es jõvva tä herätä müräkut, kiä magasi nigu kott.

Jõgi oll kavva kurv ja ikunõ, kooni Taivaesä tedä ütskõrd tähele pand.

„Kuulõ, Tindi jõgi, mille sa nii halõdalõ ikõt?“ küsse tä.

„Oi, Taivaesä, mul om murõ!“ üteli jõgi. „Tuu müräk om otsustanu õkva mu pääle puhkama jäia, ma ei saa õigõt tiid piten juuskõ. Pikk tsõõr ümbre mäe väsütäs nii minno ku kõiki mu vesieläjit. Äkki ajat taa suurõ segäjä siist är?“

„Ma ei saa säänest asja tetä, magaja hääd und är rikku,“ üteli Taivaesä. „Ma ei taha luudusõ tasakaalu rikku. Päälegi om mul niigi pallo murrit. Noid tsirkõ, kiä ma tei, om tan külh, a nä omma nii igävä. Tahassi näid kasvai laulma opada, a ma esi ei mõista. Midä külh tetä?“

A tuu Taivaesä jutt tsirgulaulu kotsilõ and jõõlõ hää mõttõ.

„Kuulõ, Taivaesä, ma või sinno avita,“ üteli jõgi kavalahel, „mu ümbre eläs pallo sisaskit, kedä ma võisi laulma opada, ildampa võiva nuu tõisilõ laulu edesi anda.“

„Sa, jõgi, oppat laulmist?“ naardsõ Taivaesä. „A olkõ päälegi, sa võit jo pruuvi, a är arvagu, et ma ildampa vastutasus taa müräku är aja.“

Niimuudu läts Taivaesä är ja and väikulõ Tindi jõõlõ vaba käe sisaskilõ laulu opada. Jõgi kutsõ sis kokko kõik sisaski, kiä olli uudishimolidsõ säändse vahtsõ asa vasta nigu laulminõ. Jõgi esi es mõista tuud õkva tetä, a täl oll kavval plaan.

Koranu kõik tsirgu kokko, opas tä näid kullõma ja hellü perrä tegemä. Alostusõs lei jõgi vett laksutõn vasta randa, seod hellü pruuvõ sisaski sis perrä tetä. Päält tuud kullõldi, kuis tuul puhk ja vilistäs, sahistas puiõ lehti ja sisaskide sulgi seen. Jälki pruuvõ opmisõhuvilidsõ sisaski hellü perrä tetä. Edesi kullõldi viil putukidõ suminat ja põrinat, vanno puiõ käändmist, susi ulgmist ja muid luudusõ helüsit. Päält pikki öid ja päivi täüs harotamist opsõva andõka sisaski selges, kuis hellü perrä tetä.

Jõgi oll rahul, a täl oll viil üts asi tetä. Uhkilõ sisaskilõ üteli tä: „Minke nüüt ja laulkõ umma laulu tõisilõ tsirgõlõ kah! Alostusõs istkõ siiä mäe pääle, miä mu iin om ja laulkõ tävve helüga, et kõik ti imelist viisi kuulda saasi!“

Sisaski linnasi kõik mäe pääle ja naksi laulma nii, et laanõ ümbreringi kõlasi. Tuu larm oll jõe kavala plaani tullõm: helü naksi magavat müräkut segämä. Es lää kavva, ku tä üles heräsi.

„Tekü-ei säänest kassikontsõrti, ma taha siin jo maada,“ üteli müräk.

Sisaski es lasõ hindäl tujjo är rikku ja laulsõ uhkõlt edesi.

„Oh, kallis müräk, külh om hallõ, et pidit heränemä,“ üteli jõgi kavalalõ. „A jah, tan kandin sa rahhu inämb ei saa. Meil omma kõik tsirgu laulma opnu ja ei mõtlõgi vakka jäiä. Sa piät vast hindäle vahtsõ laisklõmispaiga löüdmä.“

Torsin müräk nõssi pistü, raput mullateki päält ja läts nii kipõstõ, ku sai, tasatsõmba kotussõ poolõ. Suurõ jalajäle jäivä taadõ maaha. Jõõl oll väegä hää miil, et tä vabas saiõ.

Aig läts edesi ja Tindi jõgi sai peräkõrd ummõhtõ tagasi uma vana jõõsängü sisse ja nüüd juusksõ ja sulisi nii, kuis sai. Maa, kon müräk pikutanu oll, jäie sügäväs orus ja läts vett täüs. Täambädsel pääväl tundas müräku jälekotussit ku Rõugõ järvistüt: kõgõ suurõmb ja süvemb noist järvist om Rõugõ Suurjärv. Tuu kotus, kon müräk kunagi maganu oll, sai tublidõ sisaskidõ avvustamisõs nimes Ööbikuorg. Ildampa opassi sisaski laulmist ka ülejäänü ilma tsirgõlõ. Nii kujonõsigi egäl tsirgul vällä uma viis.

A Tindi jõgi juusk tublistõ edesi. Ka täambä om tedä viil Ööbikuorost nätä: külh veidükese kokko kuionu, a juusk ja vulisõs julgõhe edesi.

Ernst Jaak Liivat Uba

Rõugõ Põhikooli Haani maja, 8. klass

Oppaja Kersti Leit

2. kotus

Orava – mu lemmikpaik Vanal Võromaal

Võromaal om üts imeline kotus, kohe ma käändü iks ja iks tagasi. Seo kotus om mu jaos eriline. Säälnakas pääle mu latsõpõlvõ rada. Säälnopsõ ma tasakaalu hoitma ja jalgrattaga sõitma. Säälnasai uma edimädse maigu võro keelest. Tuu kotusõ nimi om Orava.

Oravil olli ma suurõmba osa umast latsõpõlvõst. Säälnopsõ ma elämiseoskuisi, olli jaanipääväl, käve mõtsan seenen ja maran ja tundsõ mõnno vabahusõst, midä seo kotus pakk.

Säälnelli mu jaos üts eriline inemine. Mu vanavanavanaimä Rosina. Mu jaos oll tä õnnõ memm. Timält kuuli ma edimäst kõrda võro kiilt. Ku Oravahe lätsi, oll tä

kõgõ tennü noid õigit ja häid väiksit pannkookõ. Ka ma esi tei uma peris edimädse pannkoogi timä köögin ja seeniaoni mõista umast perrest näid kõgõ parõmbalõ tetä.

Mälehtä noid retki paigapäälidsehe Orava puuti. Säält sai kõgõ ostõtu ütte ja tuudsamma iättüst. Oravil sai keväjä kardohkit pantu, suvõl haina niidetü ja maasikit ni vaarikit koratu, sügüse ubinit võetu ja ubinamahla tettü. Oodi Oravilõ minekit väega. Võti uma MP3-mängjä üten ja lätsi Orava poolõ.

Sääl istsõmi memmega ubinapuiõ all vörkkiigõn ja kullõlsimi laulõ. Ma võisõ päävä läbi väsumäldä sääl olla. Külh ma aviti memmel tetä pannkoogitainast, korada marapuhmast marju, tetä tarõ kõrda, hüpädä batuudi pääl... Memmel oll ka häste pallo esisugutsit rõivit, midä mullõ miildü pruuvi ja millega mängi.

Viil tulõ mullõ miilde memme juubõlipido, ku tä sai 85. Oravalõ lüüdi pistü suur peotelk ja külälisi oll egäst Eesti kandist. Ettevalmistus naas muidoki joba mitu päivä varrampa. Mu imä ja vanaimä vaaridi hääd-parõmbat ja küük oll huvitavit lõhnu täüs. Pido pääle tull inemiisi, kedä ma tiidse, a ka hulga võõrit. Edimält oll veidü harinõmalda olla, a perän sai joba mitmõ inneskidse võõra inemisega juttu ajja. Külh sai pallo tandsit ja pidotsõt. Oll sumõrik suvõõdak sõpru ja sugulaisi seltskunnan.

Joba kuus aastakka olõ-i inämb memme. A tuu ei tähendä, et tuu süämel ollõv kotus Oraval Tühäs om jäänü. Nüüt eläs sääl mu uno pini Jasperiga. Tuu kotus om ja jääs mullõ kõgõs elos miilde. Käu sääl iks egä nätäl sannan, saada sääl müüdä uma jaanipäävä ja jõulu, olõ sääl suvõl ja käu abis aiatüüd tegemän. Oraval om mu elon iks suur osa.

Looda, et ka põlvõ pääle minno mõistva seod kotust hinnada.

Mia-Lisete Erik

Võro Kreutzwaldi Kuul, 9. klass

Oppaja Helena Linnamäe

3.–4. kotus

Ütessä aastakka

Kas pikk om aig?

Ku pikk om aig?

Uhh, nii pikk, nii pikk,

õkva ütessä aastakka.

A õks väega lühüke,
õks tundus lühüke
nigu silmäpilk,
nigu tuulõpuhahus.
Om pallo opitu,
a väega veidü miilde jätetü ni jäänü.
Olõmi kasunu pikembäs,
olõmi saanu suurõmbas.
Olõmi lõpusirgel.
Perämäne aig naada märgotama.
Järgmäne rong om mi uma.
Kohe külh pilet võtta?

Laura Viilukas

Võro Kreutzwaldi Kuul, 9. klass

Oppaja Helena Linnamäe

3.–4. kotus

Ma ja võro kiil

Esites ei mõistaki ma mõtõlda tuud suurt mõtõt, kuis ma ja võro kiil ütte olõmi kõüdetü. Üten vai esiki katõn asjan olõ kimmäs: mu vanavanaimä Leidal, mi siän mammas kutsutul, om olnu edimäne pututus mu võro keele mõistmisõn. Tõsõs pia ma koolioppust siinsaman Võro Kreutzwaldi Koolin.

Midä võro kiil mu jaos tähendäs? Iks tuud, et mu juurõ omma Võromaal, esiki peris Võro liinan, ja tuud, et terve mu pere om kah pututõt võro keelest ja Võromaast. Ja kuis tuu juur ilma keeleldä iks olla saa.

Ma naksi mõlgutama, mis oll tuu edimene sõna võro keelen, mis ma är opsõ. Es tulõ nigu miilde õkva. A ma arva, et tuu võisõ olla „pini“. Mu mamma Leidal oll väikukõnõ kodoelläi, kelle nimi oll Kutu, ja mamma iks üteli kõik aig, et jälki tuu pini tekse pahandust. A pini oll tsillokõnõ, musta karva ja musta kurgualotsõga. Tuu, et pinil oll must kurgualonõ, tähend mamma jutu perrä toda, et tä om tihke elläi vai noh kuri.

Sis mõtlõ ma viil, et määne oll tuu sõna, midä ma esi naksi võro keelen pruukma. Ei tiiäki õkva, a ma arva, et tuu võisõ olla „kunnalump“. Väikuna miildü mulle kunnapoigõ karglõmist kaia ja mamma iks hõigas: mis sa vahit sääi kunnalumbi veeren, tulõ no är tarõ mano! Kirotradõn saa ma nüüd arvu külh, et pääliinan elävä inemise jaos om võro kiil piaaigu nigu hiina kiil – rassõ.

Ma taha üteldä, et egä põlisvõrokõnõ võissi iks tunda ummi juuri, ummi edevanõmbidõ kombit ja kiilt. Ja ku sa siiä Võromaalõ olõt tulnu, olõt sisserändäjä, sis seo paiga avvus näüta kah üles huvvi ni keele ku traditsioonõ vasta. Läbisõitja ja niisama müüdämineja ei piäki seost keelest arvu saama. Las kullõsõ, saagi kõnõlda salajuttõ. Vai minku kodo ja opku är!

Lisanna Henning

Võro Kreutzwaldi Kuul, 9. klass

Oppaja Helena Linnamäe

Eripreemiä:

Kuis mi hindäle firma saimi

Kõik nakas pääle ütest ettevõtlustunnist, ku oppaja andsõ kodotüüs mõtõlda vällä äriidee minifirma jaos. Minifirma om sääne firma, mille saa luvva põhikoolin. Pikä mõtlõmisõ ja märgütämise pääle tullgi mõtõ tetä nallakas ja oppusõga kaardimäng. Oppaja üteli, et mäng võissi lahenda mõnõ hädä ja olla vahtsõt muudu.

Oppajalõ mi mõtõ miildü, nii naksimigi tüüle. Lätsimi minifirmade hākätonilõ, kos saimi teedä, miä minifirma om, kuis tä tüütäs, määndse kauba omma pasva ja kuis minifirman tüü-ülesandit jaotõdas. Sääi oll vaja ummi mõttit tõisilõ selletä, tuu oll kõgõ rassõmb. Pagõda es olõ kohegi. Kõik sai tettüs ja peris häste.

Päält toda oppust naksimi kokko saama ja tõsitsõilõ tüüd tegemä. Mõtlimi, määnest mängo tetä. Tahtsõmi tetä midägi säänest, miä tege mi kultuuri rikkambas. Jäimi pidämä võro keele pääle, mis oll meile midagi uut ja peris hiidütävät. Probleemis võissi olla tuu, et noorõ ei mõista võro kiilt inämb kõnõlda. Mi luudu kaardimänguga saa mõnigi sõna võro keelen selges ja vast sõs tulõ ka tahtminõ seo keele kotsilõ mano uuri.

Abis oll meile võrokiilne raamat „Minu esimene sõnaraamat“, mille ostsõmi Võro Instituudist. Naksimi hoolõga joonistama pilte, mille mano tull mõtõlda võro- ja setokiilne sõna. Saimi teedä, et seto kiil om tõistmuudu ku võro keel, a pallo sõnnu om üttemuudu kah. Parhilla piat egäl firmal olõma sotsiaalmeediä konto, meiliaadrössist kõnõlõmalda. Mi mängu nimi om „Topõlt“ ja logo pääl om kaits tammõtõhva. Oppaja löüdse kotussõ, kos sai kaartõ trükki. Hää tunne oll, ku edimädse kaardipaki kätte saimi. Olõmi ummi kaartõ saanu müvvä jõululaadal Antsla koolin, Võrol Kagukeskusõn ja Verskan laada pääl. Mängo saa osta ka Antsla Coopis poodist. Muidoki saa mängo telli mi käest.

Mariel Meeks ja Kaidi Zagaja

Antsla Gümnaasium, 7. klass

Oppaja Liivia Rebane

Hobõnõ kõnõlõs

Mõnikõrd ma istu ja mõtlõ. Mõtlõ ao pääle, miä om lännü ja midä inämb kunagi tagasi ei saa. Mõtlõ lähedäisi pääle, kedä seo aig om neelänü ja koolnuidõ riiki vidänü. Pia om ka mu kõrd. Ma näi päävävalgust kolmkümmend kats aastakka tagasi. Mul tuust mälehtüisi ei olõ. Edimädse aasta olli tsilokõnõ varss, kiä es mõista ilmast suurt midägi. A es lää kavva, ku mul tekkü hää hobi: egä kõrd, ku minno tallist vällä lasti, olli õkva nurmõn kappaman. Mul es olõ murõmõttit, kõik oll häste. Mõnikõrd ma ihka sinnä murõlda aigu tagasi minnä.

Ütel pääväl, ku tallin puhassi, näi ma kedägi, kiä mullõ õkva miildü. Tuu oll inemisevarss! Ildampa sai teedä, et noid kutsutas latsis. Tä oll nii tsilokõnõ, nii kaitsmalda. Tä käkse hinnäst mu omanigu, uma esä taadõ. Tä naaraht egäle hobõsõle, kai armsa ja hää pilguga. Mu mano jäi tä kavvõmbas. Lasksõ täl hindäle pai tetä, tuu paistu tälle miildüvat.

Tuu lats, kelle nimi oll Madis, käve mu man iks sakõmbahe. Hariligult es lää päivägi ilma kuun mängmaldä. Ütskõrd saimi ka üten puhada: Madis pruuksõ minno nigu patja.

Ma tundsõ, et mi Madissõga olõs nigu luudu kuun olõma. A kahos es püsü tuu illos elo kavva. Ku sai neläaastadsõs, oll mul aig tüüle naada, nigu mu edevanõmbil sato aastit inne minno. Sai arvo, et ma ei olõ luudu mängosõbras, a hoobis oras, kinkä tsiht om rassõ kuurma vidämine. Näi Madist õks veidemb ja veidemb, selle kah, et tä nakas koolin käümä. A ma pidi nurmõ kündmä, rassõ sõnnigukuurmaga vankrit vidämä. Nii mu elo tassakõistõ läts: hummogu panti

minno adra ette, kos ma iks tõmmassi tävve jõvvuga. Sai õdagu süvvä ja hummogu nakas pääle uus tsõõr. Mullõ anti piitsa, ku ma ülearvo aigopiten astsõ. Ma olli õnnõ tüüriist.

Aig läts kipõstõ. Mu kümne aasta juubõl oll väega esieräline: trehvisi jälki Madist. A tuu es olõ inämb poiss, kedä ma varramba olli tundnu, a hoobis nuurmiis. Tä oll kooli lõpõtanu ja opnu põllutüüd. Kuna tä esä oll haigõs jäänu, oll timä kohus naada talo iist huult kandma.

Es lää aastatki, ku perremiis taivahe rännäs. Väega kurb päiv oll. Kõigil olli piinu tummõ rõiva sälän. Kiäki es naarada, kiäki es kõnõlõ nalla. Tuu oll mu edimäne kokkoputminõ surmaga. Pia kuuli ka mu vanõmba är, a kiäki näile suurt matust es kõrralda. Nä lihtsäle matõti maaha, panti mõnõ kivi pääle ja ollgi kõik. Madis oll ainukõnõ, kinkalõ mu kaotus miilde tull. Tä lasksõ mul paar päivä puhada, et lein veidembäs lännü.

Pia lätsi ma tagasi tüüle ja aig läts tassakõistõ edesi. Mul oll iks vaia põllutüüd tetä, a Madissõga läts kõik kipõmbalt ja lustilidsõmbalt. Vaihõpää, ku mul väsümüs vai valu pääle tükse, võtsõ tä mu iist huult. Tä kõnõl mukka ja kunagi es olõ, et tä mullõ ülekohut olõs tennü.

A kõgõl om lõpp ja ma jäi vanas. Parhilla olõ kolmkümmend kats aastat tan talon elänü – hobõsõ kotsilõ tuud iks om. Pia viiäs minno taast ilmast är, a looda, et Madis ja timä perre jääse minno mälehtämä. Või-olla tä esiki kirotas kohegi hindä elost ja pand ka minno sinnä sisse. Sis teedäs mu pikäst elost ka tulõvigun.

Erik Hendrik Liivat Uba

Rõugõ Põhikooli Haani maja, 8. klass

Oppaja Kersti Leit

Rõugõ – mu lemmikkotus ja elopaik

Mu lemmikkotus Võromaal om mu kodo ja kodokotus Rõugõ. Olõ elänü tan 14 aastakka. Olõ seo ao joosul siist pallo häid ja ka oppuslikkõ mälehtüisi saanu.

Siiäni mälehtä kolmõaastagast hinnäst, kiä oll õkva jõudnu pääliinast Rõugõlõ ja tirot uma vahtsõ kodo hoovi pääl. Hoovin oll hallast rohkõmb, ku ma liinan ülepää nännü olli. Mängse uma vanõmba velega sää, egäsugutsit mängse, midä ma liinan mängi es saa. Ronisimi korgidõ puiõ otsa, minkõst om kistumalda mälestüs kooni täämbädseni. Nuu puu omma alalõ ja vahepääl välän tüüd teten tulõta velele parhillaki miilde, kuis mi puu otsa ronisimi vai kuis ma puu otsa kinni jäi.

Mälehtä, kuis tädi andsõ mullõ uma tsõõrikidõ veerekivvega pindre, kohe istuti herne ja lilli segämini. Illos sai ja ka herne olli magusa.

Mullõ miildüs Haanimaa luudus, tuu avitas minno mõnõl elohetkel ja and kodotundõlõ väega pallo mano. Kodomõts pakk esiolõmist. Egä kõrd, ku kodo lää, imehtä ja imetle luudusõ võimsust hindä ümbre, muutumist egäl aastaaol. Oro ja järve õrnan, vaivald näta olõvan keväjädsen udsun omma varra hummogu üte ilosamba kaemisõ, midä olõ nännü.

Esieränis miildüs mullõ suvõl, ku päiv puiõ vaihõlt paistus, võrkhällün istu ja raamatut lukõ ni tsirgulaulu kullõlda. Sääne om mu lemmikpaik Haanimaal, võissi üteldä ka Rõugõmaal, ja sääne om tunnõ, miä minnu haard, ku seo pääle mõtlõma naka.

Krisse Kangro

Võro Kreutzwaldi Kuul, 9. klass

Oppaja Helena Linnamäe

Novelliraamat järvepõhjan

Kunagi ammu-ammu elli üts tütärlats, kinkalõ miildü nii väega raamatit lukõ. Tälle miildü lukõ ja tähtsä es olõ raamadu päälkiri, a tuu, et tä saasi lukõ. Tütärlatsõl hindäl koton üttegi raamatut es olõ, mõnikõrd sai tä imä-esä tutvidõ käest raamatit lainuta. Väikul tütärlatsõl oll unistus kah: tä tahtsõ vähämbält kõrd elon esi põnöva raamadu kirotä, säändse, miä kõigilõ miildüs.

A tuu unistusõga oll mito hätä: tütrigu vanõmba olli vaesõ ja es jõvva papõrd ja tinti osta, trükümassinast kõnõlõmalda. Todä nä es saanu osta esiki sis, ku nä uma hinge är olõs möönü. Väiku tütärlats ihas egä sünnüpäiv hindäle trükümassinat vai vähämbält ütte raamatut vai lihtsalõ tinti ja papõrd, kohe saanu uma mõttõ üles kirotä.

Edimädsel koolipääväl kinkse vanõmba tälle põnöva novelliraamadu. Tütärlatsõlõ miildü tuu raamat hirmsahe, kuigi tä olõs iks tahtnu papõrd ja tinti vai viil parõmb – trükümassinat. A tälle passõ raamat kah, ku kai saisu perre rahakotin. Novellel omma pääleki ärarvamalda huvitava lõpu.

Peräkõrd, ku tä vahtsõn klassin alost, saiva timä lemmiktunnis eesti kiil ja kirändüs. Ütel pääväl näkk tä, et tütärlatsõl timä klassist omma illos pliiats ja kullatsidõ juuniga ilostõt tindipott. Tä tahtsõ noid nii väega hindäle. Tütärlatsõl tull üts mõtõ, mis es olõ küll illos – varasta tuu sulepää är. Tä mõtõl eski plaani vällä, kuis tuud saanu tetä. A täl es jakku julgust, tä tiidse, et varas om

põlgmist väärt. Nii tä kõnõl uma sõbraga. Edimält es taha sõbõr ummi kõrvu usku – midä tä kuuld ni ausa tüärlatsõ suust. Tä naas tedä nuumma, et varastaminõ olõ-i õigõ, nii ei tohe tetä. Tüärlats võtsõ sõbra sõnno kuulda. Hää nõu om siski kallis.

Sõbõr es kõnõlõ juhtunust kinkalegi. Katõ aasta peräst pandsõ klassikaaslasõ tähele, et tüärlats kand millegiperäst egä päiv ütte raamatut üten. Klassikaaslasõ naksi tedä tuuperäst kiusama, a tüärlats es tii näist vällä. Ütel pääväl lätsi kiusaja üle piiri: nä võtsõ novelliraamadu tütrigu kotist ja viski järve, miä oll kooli kõrval. Ku tüärlats sai teedä, midä nä olli tennü, nakas tä ikma. Tä juusksõ uulidsa pääle, tä juusksõ ja juusksõ niikavva, ku inämb es jõvva. Tä jõudsõ väiku liina rikkidõ liinajakko ja näkk säääl pingi pääl naist, kink kõrval oll unik paprit. Üsän oll naasõl trükümassin. Tä kai kavvõst puu takast, midä naanõ tege.

Naanõ näkk päältkaejat ja otsust tüärlatsõ hindä mano kutsu. Tüärlats hiitü edimält, tä es tiiä, kas minnä vai mitte, a trükümassina peräst oll täl suur huvi, nii otsust tä iks minnä. Nä sai jutulõ ja kõnõli paar tunni. Naanõ sai teedä tüärlatsõ unistusõst ja timä mõttist ni ka tuust, miä oll juhtunu. Tull vällä, et naanõ omgi kirotanu tuu novelliraamadu, mis kooli kõrvalõ järve visati. Naasõl tull mõtõ tetä ettepanõk. Tä pakk tütrigulõ tulla timä mano opma ja raamatut kirotama. Tüärlats ütel õkva jah.

Naanõ lubasi tüärlatsõl ummi asju pruuki. Tüärlats oll nii õnnõlik ja juusksõ kodo vanõmbilõ tuust kõnõlõma. Vanõmba olli nõun ja lubasi tütril kävvü naasõ man opman tingimusõl, et nä naasõga inne kokko saava. Nä trehvsivä ja kõik asja saiva kõrda.

Tüärlatsõst kasvi kuulsa kiränik, kelle raamatit saiva huvilidsõ mõnõ aasta peräst poodist osta.

Merili Härma

Võro Kreutzwaldi Kuul, 9. klass

Oppaja Helena Linnamäe

Mille kassi inämb ei kõnõlõ

Üts külämiis kuuld ütskõrd umbluujuttu,
et mõtsan eläs kass, kinkal inemise sõna keele pääl.

Mehele silmi ette tull suuri rahatähti,
hõõrdsõ häämeelest kokko tä kassi.

Ja püüdsegi kinni kassi, musta ja pikä,

kinkal silmä nigu taivatähe ja pään tarkust ülearvo.

Külämiis mõtõl: „Ku vii tä kuninga ette,
sis varandust hulga saa kahtlõmalda kätte!“

„Kõnõlõja kass! No kõnõlõ sõs!

Vai olõt petjä – eks paistus nüüd sõs?“ käskse külämiis ahnõ.

Kass istsõ vakka, handa hõörüt ni silmi pöörit,
kullakarvalidsõ silmä hallõlt pilksmän.

„Oh halasta mullõ, kuningas hää! Olõ-i asi minon,
koton uut minno kuus pümmet abitut poiga,
ja kinkalgi muil ei olõ näide jaos jaksu ei aigu,“
nii kõnõli timä, kümne silmildä puja imä.

Kuningal suu vallalõ jäi, tä nõatusi umalõ troonilõ.

Külämehe ahnõ miil es miildü kuningalõ.

A kass loidsu vallalõ tõmmas, nii et õhk värisi,
nõsõsi tuul ja lõpmalda ulg.

Nii trooni äkki es olõki inämb, ei kuningat, ei külämiist,
kes või-olla trooni hindäle himost.

Õnnõ väiku hiir, hall hand takan, tassakõistõ piiksõ viil.

Timäl kuus last, karvaga vai karvalda – üts kuvvõ iist!

Nüüt om loss joba pikält tühi, troon ammuki vaba,
ja sainu veeren juuskman mitmit hallhandu.

Üüse ni päivä mõistatas rahvas viil,
mille ei olõ kassil inämb kõnõlõmisõs kiilt.

Kertu Elisabeth Saar

Võro Kreutzwaldi Kuul, 9. klass

Oppaja Helena Linnamäe

Ma ja võro kiil

Võro kiil om minno saatnu nii kavva, ku ülepää mäletä. Võisi õkva üteldä, et seo tull mul nigu imäpiimäga üten. Joba latsiaian oll meil egä nätäl üts võro keele päiv, kon kõik latsõ ja oppaja umavaihõl võro kiilt pruuksõ. Kui väiku lats olli, es mõistaki tuud väega hinnada, a midä suurõmbas olõ saanu, tuud inämb imehtä, ku tarvilinõ võro keele opminõ maast madalast oll. Esiki ku ma seod kiilt egä päiv koton vai sõpru man ei kõnõlõ, om taa mõistminõ nigu väiku supervõim. Võro kiil om minno hädäst vällä avitanu nii mälumängo ja olümpiaadi pääl ku ka vanavanõmbidõga läbikäümise man.

Kõgõ targõmbit oppusõsõnno ja kõgõ huvitavambit mälehtüisi olõ kuulnu uma vanavanaimä käest, kiä om näid mullõ kõnõlnu võro keelen. Kiä tiid, kas ma ilma võro kiilt mõistmalda timä juttõst arvo saasiki? Tuud mi vast teedä ei saaki, selle et võro keelega om nii: ku sa taad kõrra olõd opnu, jääs tä su ajo kõvakettä pääle pikäs aos. Vahepääl või kiil tsipa rossehe minnä, a tuu vasta om mul kõgõ üts nipp: tulõ inämb vanavanõmbidõga kõnõlda.

Laura Potter

Parksepä Keskkool, 8. klass

Oppaja Leiu Sulg

Mu vele

Mu elon omma olnu väega tähtsä mu vanõmba vele. Veli Robert om must 17 aastat vanõmb ja timä om pümme. Latsõpõlvõn lindist tä häste pallo umma ümbrust ja inemiisi juttu. Tä lindist tsirgulaulu, muusikat, tiatrietendüisi, imä-esä juttõ. Vaihõpääl kullõmi kuun timä lindistüisi. Nii põnnõv om esihinnäst kullõlda. Robert om lindistanu minno, ku olõ raamatut lugõnu, luulõtust ette kandnu vai lihtsäle jututanu.

Ku Robert ülikoolin käve ja nädälivaihtusõl kodo tull, oll täl alati mu jaos aigu. Kaimi ja kullõlsimi luudussaatit. Ma istse timä kõrval ja kõnõli, miä ekraanil sünnüs. Ku tuju om kehv, otsi iks arvudist vana helifaili üles ja kullõ, kuis ma armsa helüga „Inetut pardipoiga“ vai „Julget rehepappi“ loe.

Olõ õnnõlik, et mul omma suurõmba vele, kes minno hoitva ja mu jaos aigu löüdvä. Näidega kuun kaetu luudusfilmi ja aetu jutu omma minno mõotanu ja maailma vasta uudishimolikumbas tennü.

Saskia Lätt

Põlva Kuul, 7. klass

Oppaja Merili Ermel

Mäenest väke ma hindäle himosta?

Ma mõtlõ, et mi kõik olõmi kunagi unistanu, et meil olõssi mõni supõrvõimõ. Olõ lugõnu muinasjuturaamatit, kaenu fantaasiafilme ni unistanu olla raamatutegeläisi vai filmikangõlaisi muudu.

Fantasiiri või esisugumaidst väkist: võimõst mõttit tõõsõlõ üle kanda ni tõisilt vasta võtta, lindamisest, nättämätüs muutumisõst, kõigi hingeliidsi praavitamisõst, kilomiitride kavvõhusõlõ nägemisest vai kuulmisõst, asju kullas muutmisõst, eläjide vai tsirkõ keele mõistmisõst jne. Päriseloh säändside võimidõ hindäle saaminõ kahjos tõõnäolinõ ei olõ, a unista jo või.

Ku ma saasi hindäle valli üte supervõimõ, sis ma valissi elohhingi praavita avitava võimõ. Maailmah on väega pallo inemiisi ni tõisi hingeliidsi, kiä kannatasõ rassõ tõvõ käeh, miä sünnütäse kannatuisi ni piinu, a mille praavitamisõga jääse tavatohtri täämbä viil hättä. Õga päiv sünnüs maailma eri paiguh egäsugumaidsi luudusõnnõtuisi ni sõtu, koh häös pallo inemiisi, eläjit ni tsirkõ. Kiäki kaotas uma lähedäse, hüä sõbra vai lemmikeläjä. Mu arust om kõgõ kurvõmb sjoo, ku elo kaotas lats vai viil nuur inemine.

Ma õlõ küländ telesaatis ja videodest nännü inemiisi, kiä ütlese, et näil omma üleloomulidsõ tervendävä võimõ. Ma väega ei usu, et näil periselt kah nä ommava. Olõ kuulnu, et mõnõ vähihaigõ ommava masnu säändsile selgelenägijile suurt rahha, ni tohtri mano nä inämb ei olõ lännüki. Mõistlik om tetä tiidüslikke uuringit, et löüdä vahtsit praavitamisviise topi jaos, midä parhilla viil arsti ei saa, ni koolita vahtsit tohtrit.

Miina Raudoja

Setomaa Gümnaasium, 9. klass

Oppaja Tiina Purik

10.–12. klass

Pääpreemiä

Ester

Mu kasuimä Ester om imeline inemine. Ma kõnõlõ timä eluluust. Ester sündü kuvvõtõistkümnendäl septembril tuhandõ ütsasaa kuvvökümne tõsõl aastal Antsla liina sünnütüsmajan. Sünnüst saati om ta elänü Rimmi külän. Estrit ja timä sõsarat Evet kasvativa näide vanavanavanõmba, kes olli tuul aol kuvvökümne katsa aastadsõ. Estri ja Eve vanavanavanõmba (edespite Alma ja Juhan) kasvativa üles kolm sugupõlve. Ester ja Eve õs saa imä ja esä man kasuda selle, et näide esä oll väega haigõ ja imäl oll väega rassõ aig. Ester käve kolmanda klassini Reidle algkoolin. Kooli pidi tä minemä egä ilmaga ja egä päiv jala. Koolist tull jala tagasi tulla, buss sõitsõ nii, et sinna pääle kuigimuudu es jõvva.

Hummogu kuuli minnen anti Estrile üten kats keppi, mille otsa oll Juhan pandnu nagla – kaitsõs mõtseläjide iist. Soe nägemine es olõki harv juhus. Mõnikõrd unõht Ester kepi kuuli, sõs sai tä koton tõrõlda. Keppe kulusi umajago.

Estri päävä oll Alma är sisustanu. Tsikulõ roka tegemine ja ruuhtõ viimine, lehmile hainu ettevidämine ja kõigilõ eläjile pangõga tiigist vii vidämine. Suvõl tull kõrran hoita ka aid: kitsku, korjata ubina ütekaupa puu otsast ja kastõ sisse panda. Alma käve Leningradin: kõik, miä kotun üle jäi, tuu möi tä maaha. Tä võtsõ üten ka tutvidõ aiakraami, et näile hääd tetä. Tarõ pidivä alati puhta olõma. Kui Almale õs miildu, kuis rõiva olli kappi pantu, tõmmas tä kõik kapist vällä ja käskse vahtsõst tagasi panda.

Alma oll väega tsärre inemine. Ku talle õks midagi es miildu, kärät tä nii, et kõik külä kuuldsõ. Tä läts ruttu palama, a timä viha saistu sama ruttu. Estri esä oll setu ja Almalõ õs miildü tä sukugi. Tä hõõrsõ tuud Estrile kõik aig nõna ala, et Ester om setu, aga timä om õks uhkõst Värnikide suguvõsast peri. Tuu tekse Estrile väega haigõ. A Juhan oll väega rahulik inemine ja tark miis.

Ester jõudsõ säitsmendäle klassi. Timä üten sõsara Evega tahtsõva väega minna kotost poolõ kilomeetri kavvõdalõ kinno. Inne tuud käskse Alma tetä är kõik tüü, miä vaia tetä oll. Lõpus olli kõik tüü tettü, a Alma „käändse kärrö“ ja õs lasõ näil minnä. Ester oll iks väega kurb. Tuul aol oll põhikuul katõssa klassi. Ester oll jõudnu katsanda klassi lõppu ja oll aig naada kaema lõpukleiti ja kängi. Kõigil pidivä olõma ütesugudsõ kleidi ja känga. Lepüti kokko, et kõigil om rohilinõ kleit ja pruuni kundsakängä. Alma oll Estrile ütelnü, et määndsidi litsikängi

ei osta. Ester iks ostsõ, klassin oll nii kokku lepitü. Lõpus tull Ester kängiga kodo. Alma võtsõ kängä Esteri käest är ja üteli Juslele: „Tu saag, ma sae neo kundsa maaha.“ Ester ja Alma olli pikäli maan, üts tirisi ütele, tõnõ tõsõlõ poolõ. Sõs sai Jusle Alma maaha rahusta ja Ester sai iks, kängä jalan, kooli är lõpõta.

Nigu nuuril iks om, tahõti är pruuvi ka suits. Juhan käändse hindäle es tubaka ja paprõga suitsu, nii saiva Ester ja Eve üte suitsu pihta panda. Tütärlatsõ lätsi välla peldigu taadõ tuud pruuvma. Alma tull ussõ pääle ja näkk, et peldigu takan midägi tossas. Tä hõigas: „Juslõ, tule ruttu siia, sitamaja palas!“ Lõpus sai Alma arvo, et tütrigu tekse sääli suitsu. Perän saiva sõsara iks kõrraligu koslõpi.

Pääle Talinan süämehaigidõ kooli lõpõtamist läts Ester mehele. Perre sündü kolm poiga: Esmar, Esper ja Eimar. Näist omma kasunu väega tubli inemise. Tõsõst ütenelost sündü Estrile kavvaoodõt tütar Elle. Ka timä om väega tubli. Parhilla om Estril kuus latsõlast.

Kui poja olli suurõs saanu, a Elle oll viil koton ja käve Antslan koolin, nakas Ester kammandama suvõlatsiga. Egä suvi kävevä latsikodost ja ka perrist latsõ Estri talon elämän. Mõnõlõ oll vaia ka eesti kiilt opada. Mõnõ suvõlatsõga suhtlõs Ester täämbädseni. Kokko käve Estri man suviti 66 last. Kristin käve viis suvvõ kuun velega Estri man. Asi lõppi tuuga, et Kristin otsust tulla Antsla kuuli ja jäi Estri mano elämä. Täämbädses eläs Kristin vällämaal ni käü egä aasta perega Estril külän. Naide suvõlatsiga om olnu Estril nii nalla ku ikku. Ütspäiv pandsõva kats last õdagu mõtsa. Nii tull näid mõtsa müüda takan aia, inne ku lõpus sängü saiva.

Kasuperendüsega nakas Ester pääle 2011. aastal. 2012. aastal tulliva Estrile kolm kasulast: kats olliva sõsara, üts noist sõsarist olõ ma. Alma oll Estrile alati kõnõlnu, et pruunõ silmiga inemise ommava kurja. Estril juhtu nii, et kõik kasulatsõ olli pruunõ silmiga. Ester om nii suurõ süämega inemine, et kasvatas kasulatsi nigu ummi. 2014. aastal oll Estril avarii, mis mõjusi juba inne haigõit saanu latsilõ viil inämb. Parhilla olõ ma ainus, kiä viil tan eläs. Tõsõ ommava juba uma elu pääl.

Mul on meelen, et Ester tüüt Konsumi poodin. Pääle toda läts ta tüüle Urvastõ kuuli. Ku ma olli kolmandan klassin, nakas Ester tüüle Antsla koolin ja om täämbädseni tugiisik noilõ latsilõ, kellel om api vaia.

Estri kotsilõ ei olõ mul üttegi halba sõnna üteldä. Elämi kuun, nigu imä ja lats piät elämä. Mu kasuimäl om olnu keerolinõ elo, a tä om väega elorõõmsa inemine. Ma või üteldä, et timäga om lust kuun tüüd tetä.

Mu jaos om Ester nigu imä Teresa, kiä om ütlenü: „Inemiisi üle kohut mõistõn ei jää aigu naid armasta.“ Ka Ester võtt võõrit latsi, nigu nä olõssi uma latsõ, ja armastas näid kõgõst süäimest. Tä om võtnu seo kokko üte vana indiaanlasõ sõnnuga: „Egä inemise seen käü võitlus kurja ja hää soe vaihõl. Alati võit seo susi, kedä sa söödät.“

Sigrid Ernits

Antsla Gümnaasium, 10. klass

Oppaja Iri Reile, Liivia Rebane

Eripreemiä:

Maa ja taiva vaihõl

Ma kullõ, kuis kurõ minno

hõikasõ üten

korgõhe taivahe häämä,

nä rüükvä edesi liiken.

Üle maa.

A näide pesä jääse paigalõ

aastis, kümnides, vaest sadadõs aastis,

nä kasusõ mukka,

kasvatasõ põlvi, kiä

kõik läävä är,

kõgõ läävä är.

Kas ütskõrd tulõva tagasi?

Nii varõsõ vaakva,

kutsmalda külälise,

nigu mi mõttõ

olõs üteliidse, jagatu,

nigu ma kuulunu näidega kokko

kündmä pilvenurmi,

hirmutama liinainemiisi,
olõma koolumärk
maa päält, miä
vasta kõgõ tahtmist
püsüs elon.

Kas ma kah suta nii?

Nii haragu puul
vällämaa salmi perrä
kuulutasõ tulõvikku.
Nä uutva, otsva johust
tormada,
käkki umma illo
tõõsõ ilma
tekke ala,
tuvva meile uudissit
minevikust.

Kas kõrdaman hinnäst om tuu?

Nii kägo üü otsa
kuts
kadonu last,
kinka esi
lask käest.
Kedä no taht tagasi
kavvõlidsõst kodost,
miä timä uma olõ-i,
miä tedä kullõskõlõ-õi.
Ei kuulõ.

Kas om seo siis mu süü?

Nii haugas pilvepiiril

ots,

rahulidsõlt uut,

et rünnädä,

kannahtas,

et surmada.

A ei ilmangi minno.

Mullõ käänd õnnõ

hilläkäiste pilgu

ummist tummõmustist

kõgõtiidjist

silmist.

Kas kunagi saa arvo timäst?

Lee Kurm

11. klass (16a)

Vallus tii kodo ja vabahusõ poolõ

Kiudutamisõ aigu, 1949. aastagal, saadõti vanaesä Vladimir üten perrega Tsiberihe.

Põhjusõs olli kolm vesiveskit koton, rikkus, miä näile kurja kaala tõi.

Miiksõn elli nä, koton, rahuligult, a saatus käänd uma tummõ näo,

ku vanaesä oll õnnõ kuvvõaastanõ.

Tull järsk ja hallus ärminek.

Tsiberin, sääl perädü külman, kannat vanaesä üten sõsaridõ-veljiga.

Ütessa ja puul aastat kestse tuu hirm.

Säitsme aasta joosul käüti koolin.

Egä tunn oll täüs nälgä ja tõpõ.

Perren oll katõssa last, egälütel uma lugu.

Aleksander kuuli Vinne püssist hoovi pääl.

Veera kaot elo kolmõaastadsõlt julma käe läbi.

Hele, Malle, Aleksander ja Vello jäti uma elu Tsiberimaal,
näid murdsõ tervüsehädä ja nälg.

Eestisse nä es jõvva, surm jäi näide hoitjas.

Ku Stalin 1953. aastal är läts, naksi lootus vahtsõst häitsmä.

Vanaesä pere oll üts viimätsit, kiä tagasi Eestisse jõudsõ, väsünü ja traumeerit.

Mu vanaimä Aime, Misson sündünü, Viljandimaalõ kolinu, sovhoosin tüütänü, trehväs
vanaesäga kokko.

Koliti Miiaksehe, elo läts edesi.

Kats last, tädi Aili ja mu esä Aare, om kandnu edesi mälehtüisi Tsiberist,
a üteliisi ka luutust, miä ei häö.

Kündlepümmen, valusalt lõigat, vanaimä ja vanaesä elo.

Näide kannatusisin omma mi juurõ, aolugu, miä kõnõlõs hirmust ja luutusõst.

Mi perre jutu, kotussõ, täüs kaotust ja kurbust.

Ummõtõ omma nuu kimmä aloskivi mi hengele, mi kodokandi aoluulõ.

Sjoo lugu sais autori hindä pere kogõmuisil ja mõttil. Teostegemise man om pruugit
kunstmudsu ja tõlkmismassina api.

Epp Roosik

Vahtsõliina Gümnaasium, 12. klass

Oppaja Kadri Ugur

Eläjide tarkus

Üten väikun külän mõtsa veeren elli vana jutustaja nimega Leida. Kõigilõ külä latsilõ miildü
timä man juttõ kullõman kävvü, selle et tä tiidse ka säändsit lugusit, midä kohki muial kuulda
es saa. A üts lugu oll parõmb ku kõik tõsõ – tuu oll jutt eläjist, kiä egä saa aasta takast täüskuu
aigu talvõüül inemiisi keeli kõnõli.

„Kõik, kiä eläjide juttu kullõsõ, saava teedä salahusõ, midä inemise kõrv inne viil ei olõ kuulnu,“
sosist Leida iks õkva uma jutu lõpuh. A kiäki es tiä, kas tuu jutt oll õigõ, selle et inemiisil oll
ülearvo pallo tegemist, et egä talvidsõ täüskuu aigu mõtsan kävvü ja kõrvu kirgiten uuta. Vai
olli inemise hirmul, et üüse mõtsa minnä, vai pelksi nä mõtsaeläjit.

A üts poiskõsonolk nimega Mart otsust, et timä lätt mõtsa eläjide juttõ kullõma. Tä oll väega uudishimolinõ ja samal aol väega kannatlik poiskõnõ. „Ku eläjä kõnõlõsõ, taha ma kimmähe olla seo aastagasaal tuu, kiä näide käest midägi tarka teedä saa,“ üteli tä hindäle ja käve egä talvidsõ täüskuu aigu mõtsan suurõ tammõ all, midä Leida oll uman luun nimmanu. Aasta lätsi ja Mart nakas joba luutust kaotama ja umma ullust vanma, et tä ülepää Leida juttu oll uskma jäänü, a kangõ pää es lasõ täl alla kah anda.

Külärahvas es usu, et Mart sääl mõtsan midägi saavutas, ja arvas, et poiskõnõ om pääst ullis lännü. „Eläjä kõnõlõsõ? Jätä uma unistusõ! Tüüd om vaia tetä, a sa istut määndsegi luulõtaja jutu perrä kannu otsan,“ üteli nä naardõn ja pääd vangutõn. A Mart oll kimmäs, et Leida juttõl oll tööpõhi all.

Ütel talvõüül oll Mart jälki mõtsan eläjide juttu uutman, a esi mõtõl uma elo ja otsussõ pääle. Lumi sattõ pehmehe ja mõts paistu tasatsõmb ku kunagi varramba. Mart istsõ maaha ning hengäs aigupiten ja tassakõistõ, luutusõga, et midägi iks sünnüs.

Nigu hariligult, es juhtu edimält midägi. Pilvemulgukõnõ liiku kuu ette ni kuuvalgus helgäs lumõkibõnidõ pääl. Kõik näkk väega nõiduslinõ vällä ja Mardil tull esieräline tunnõ. A sõs kuuld Mart unidsõ pääga sossinat ja tsebimist. Edimält arvas poiskõnõ, et näge und, a pia sai arvo, et kõik sünnüs periselt. Silmi hõõrdõn näkk tä lagendiku pääle kogunõman egäsugumaidsi eläjit, väikumbit ja suurõmbit.

„Kiä tuu viil om? Kas tä olõ-i inemine?“ tsusas repän kahtlustadõn.

„Om jah inemine,“ vastas orav. „Seo om Mart, ma olõ tedä ka innembä tansaman pasman nännü. Arvada, et tä niisäänest üüd uutsõgi.“

Mart es julgu ummi kõrvu usku. Tä tahtsõ orava jutu kinnitüses midägi üteldä, a es mõista suurõ põnõvusega midägi vällä mõtõlda. Sõs naksi eläjä esi kõnõlõma.

„Sändsesama inemise nigu sjoo poiskõnõ omma nakanu mi mõtsa lahkma,“ avald närvähtänü vällänägemisega jänes. „Näil omma massina, miä kraapva maa pallas – hainamaa ja nurmõ omma lumõ all tühä, vähämbä lumõga mõtsaalodsõ omma vaheldumiisi raielankõga – kost mi viil süvvä piässi saama?“

„Niisamate omma mi uja nakanu kuioma. Innembi saimi säält ka talvõl juuskvat vett kätte, ku kabjaga ijä pihta virutimi,“ üteli põdõr kurvalt. „Inemise kaivasõ vahtsõ kraavi ja veevä säält vett ummi põlde pääle. Kost mi sõs juvva piät saama?“

„Urg, kon ma ummi poigõga elli, om kah sisse sadanu,“ kurvast repän. „Inemiisi tii läävä siist läbi ja nä murdva kõik är. Kohe mi piät minemä?“

„Ja tsirkõl...” alost tialanõ, „meil olõ-i inämb laulukotussit kah. Inemise võtva maaha esiki noorõ puu. Kohe mi sõs pesä teemi? Tsirkõ laul mõtsan nakkas tassakõistõ vaiksõmbas jäämä, piätki lagja maa pääle elämä kolima.”

Orrav üteli tassakõistõ: „Mõtlõ ka seenile, kasvõlõ ja samblõvaibalõ. Ilma noidõlda saa-i mi ütski toimõ, a näide kasumisõ paiga omma kaonu. Ja ega mul hindälgi parõmbalõ ei lää – eski sarapuid om ümbretsõõri veidembäs jäänü.”

Mart võtt peräkõrd julgusõ kokko ja üteli kurvalt: „Inemiisile om vaia matõrjaali maiu ehitämises ja saadussit uma pere süütämises. A tuu ei õigusta ti elämiskotussidõ ja söõgilavva häötämist. Kuis ma teid avita saa? Kuis ahnitsõjidõ vasta vällä astu?”

Eläjä olli vakka. Nä es ooda, et inemine näilt midägi küsüs, viil inämb, et tä om halõstaja.

Lõpus astsõ lähkümbäle kõkkõ kavvõmbalt kullõlnu vana tark imäsusi ja üteli: „Mine õigõ tagasi umma küllä ja kõnõlõ näile meist, mõtsaeläjist. Võib-olla tuu avitas inemiisile mõistusõ päähä tagasi tuuva. Kõnõlõ näile, midä inemiisi tegemise muulõ luudusõlõ tegevä! Mi tahami ellä inemiisiga ütehkuuh, a mitte näid pelädä.”

Mart lubasi tuud tetä. Poiskõnõ jõudsõ päävänõsõngu aigu mõtsast vällä. Tä kõndsõ kodo poolõ ja tiidse, midä tetä. Tä jagasi mõtsarahva juttu külärahvaga ja kõnõl neide murrast, a ka tuust, kuis mõtsa hoita ja ku tähtsä tuu periselt om.

Aastidõ peräst sai Mardist külävanõmb. Tä nakas luuma kaitsõkotussit ja opas kõiki luudust avvustama: „Ku sa kullõt luudust küländ tähelepanõligult, oppas tä sullõ kõkkõ, miä vaia, ja rohkõmbki viil.”

Sjoo jutt saisi autori hindä kogõmuisil ja mõttil. Teostegemise man om pruugit kunstmudsu ja tõlkmismassina api.

Karep Rutov

Vahtsõliina Gümnaasium, 12. klass

Oppaja Kadri Ugur

Jaani täkuke

Elli Jaanike. Jaanil es ole mitte ku midägi, a oll suur tahtminõ iks midägi suurt uma eloga är tetä. Kasvai paar rammusat hobõst osta. No muidoki oll täl veidükese rõivit ja armsa tarõkõnõ kah.

Nakas tä sis hinnäst üles tüütämä. Opsõ selges õigõ rühi, minka tüüd tetä, et iks lihaskasvu edesi avita. Tüütegemist alost tä hernepindrehe tokkõ lüümisega. Naabrikülä päalik oll kõnõlnu, et hernes om liinan kallis ja tuu müümisega võit hindäle varandusõ kokko kraapi. Lõi kõik toki är ja ollgi tüü tuus pääväs tettü. A midägi oll elost nigu puudu. Õdagu tekk Jaanike hindäle tubli söögipala, et lihas saassi kipõstõ pääle kassu.

A mõistust piät kah iks arõndama, muidu olõt ull nigu lavvajalg. A kuimuudu inämb pääd pruuki, ku talotüü taht õnnõ musklit ja kiirust? Lugõva sekundi, miä sul tüü pääle kulusõ. Plaan oll tuul pääväl hernit külbä. „Aja õkva vao sisse, külvä joosuga ja aja vao kinni kah,“ mõtõl Jaanike. Teigi tä nii. Õnnõ olõs võinu toki ildamba panda.

No sai tüü tettüs. Midä no pääväga edesi tetä? Läts Jaanike süüma. Joba süümise aigu tull tälle miilde, et tä es kaeki, ku pallo aigu tüü võtt. „No vähäkese õks võitsõ,“ mõtõl Jaanike. Võidõt aoga kraamsõ tä uma kodokõsõ kah är.

No oll hää, nii hää uman tarõn olla. Keväjäne kuldnõ pääväpistõ ja lämmi ahi ja tarõ kah silmäle illos kaia. Midä viil tahta?! A Jaanike tundsõ, et midägi om iks puudu. A niisama tuu ei tulõ – tüüd piät tegemä.

Magasi Jaanike muidu häste, a puuduolõgitunnõ ai unõ är. Saa hernist rahha, saa musta täku osta, tuu maatõugu, kinkal om jõudu maa ja ilm. Saa viil talo suurõmbas tetä. Kül sõs ka rahu tulõ.

Jaanike oll poolõni unõh, poolõni heränü, es saa arvo, kas helü tulõva väläst vai pääst. Unõn näüdäs hinnäst Jaanilõ must täkk, kedä tä nii tahtsõ. Nakas Jaanike tälle sälgä istma, ku kõrraga tull hirmsa mürrin ja täkk pand kapatõn minemä. Jaan es saaki tälle sälgä – mõtsik nigu Läänen tõnõ! Kai õnnõ täkulõ perrä, silmä nigu tõllaratta vai 20tollidsõ velje.

Jaani kikas kirgsõ. Ku tä silmä vallalõ lei, kuuld tä jälki täku hellü. Ei tiä, kas põrot parhilla läbi külä?! Jaan pand jaki sälgä, a ku hoovi astsõ, es olõ säääl inämb kedägi ei midägi.

Jaan pruuvõsõ uma pääväga edesi minnä, a no saa-i mõttit hobõsõ külest är. „Mis tõug taa sääne niimuudu rüükse?“ mõtõl Jaanike.

Kai ummi hernit, miä olliva nõiaväega joba maast vällä tulnu. Kai ja imeht, loitsõ näid viil kipõmbalõ kasuma, et umalõ täkk är osta. Istsõ ja unist ja pidi plaani. Sis äkki... tull täkk ja käänd naabri Toivo poolõ. „Ma tahtsõ jo tuud täkku, saa-i olla, et naabri timä är ostsõ,“ mõtõl Jaan.

Tä läts naabri mano kaema, määne tuu hopõn kah om.

„No jõudu, Toivo!“

„Tervüs, tervüs!“

„Kuuli ma sul määnestki vahtsõt hobõst vai?“

„Jaa, no mul om jah üts veidükese esierälidsemb...“

Jaanike mõtõl õkva mustalõ maatõugu takule. Saa-i olla, et Toivo timä är ostsõ!

„Tulõ kae, tä mul välän parhilla, üüses panõ iks talli, et är es varastadu.“

Täkku säääl aga es olõ.

„Suksu juussõ är vai?“

„Mis suksu? Suksu om tan!“

„No sa kae naid muudsit hobõsit! Kiä taa sääne om?“

„Mul õkva mõtsast tuud Mustang.“

„Pallo tä sul süü kah?“

„Süü? Tä õnnõ rüüpäs, nii et vähä ei olõ.“

Toivo kutsõ Jaanikese sõitma ja nüüd sai tä arvo, midä tähendäs Ameeriga, minkäst tä puudust oll tundnu ja kost om vaia hopõn osta.

„Noh, talomiis, vast om sul hindäle kah säänest vaia?“

„Külbse hernit, et hopõn osta, a säändse piät iks preeriäst kinni püüdmä.“

„Jajah, hernega saa-õi tuud. Parõmb kaiva kulda, sul põld väärtüslidsemb, ku sa arvat.“

„Kost sa tiät?“

„No ma kaibsõ veidükese...“

*Sjoo jutt sais autori hindä kogõmuisil ja mõttil. Teostegemise man om pruugit kunstmudsu ja tõlkmismassina api.

Marie Kroon

Vahtsõliina Gümnaasium, 12. klass

Oppaja Kadri Ugur